

PETRU REMUS TROTEANU — PICTOR BOTOȘĂNEAN

MARIA BUCĂTARU

Cu ani în urmă presa publica un interviu luat profesorului Troteanu în ajunul unei expoziții sub numele : „Portretind viața pictorului Troteanu“. Această lungă convorbire consemnată de Henry Buri-leanu se încheia cu următoarele cuvinte : „ieșenii vor vizita desigur salonul domnului Troteanu pentru a cunoaște și mai bine opera și artistul“.

Poate n-a fost simplă promisiune. De vizitat o fi fost vizitat salonul pictorului Troteanu, nu ne îndoim că opera și viața au fost cunoscute, cert este însă că anii care au trecut și vremea a îngropat amintirea despre pictorul Troteanu, referințele scrise fiind extrem de puține în ciuda faptului că în urma vieții lui au rămas destui martori care povestesc fără grai gândurile lui, munca și spiritualitatea în care a trăit și a gândit.

În august 1979 Muzeul județean Botoșani sub egida Comitetului de cultură a organizat o amplă retrospectivă „Petrus Remus Troteanu“, acțiune cu profunde influențe în masa iubitorilor de artă în sensul că s-a încercat așezarea pictorului în istoria artelor „alături de clocotul simțitor al lui Eminescu, la peisajul lin și duios ca o doină, ori ca un acord la Enescu“. Se propunea atunci discutarea și mai mult prezentarea operei pictorului sfios, modest care nu are nimic spectaculos în opera sa, dar care reușește să cînte pe limba lui, să-și păstreze firea (care uneori i-a dăunat) și concepțiile nedisimulate, necontrafăcute. Nu mai putem spune că Troteanu este astăzi ceea ce istoriografia obișnuiește să numească „un artist uitat“. În urma investigațiilor continuate (după retrospectiva din 1979), asupra vieții și operei lui Troteanu s-au dezvăluit noi taine. Pictorul a gândit, a simțit, a îndrăznit, iar operele inedite descoperite în colecții la rudele sau prietenii lui în viață sînt adevărate revelații. Troteanu a lăsat în urma sa o operă bogată astfel încît mărturiile sînt prezente și stăruie asupra noastră pentru a le înmănunchea și a le așeza la locul cuvenit pentru a le privi cu ochiul iubitorului de artă, rar și cu ochiul criticului, cu simțul respectului pentru arta noastră națională. Fără să afirmăm că a fost un mare talent, putem spune fără să greșim că a fost o forță pătrunzătoare, un om cu vederi largi, un animator în stare să mobilizeze tot ceea ce există putere în el pentru a se realiza în condițiile vitrege în care a trăit și creat.

Născut în 1885 în Stințești comuna Curtești-Botoșani, pictorul și-a petrecut copilăria în satul natal după cum va mărturisi el mai târziu : „Am trăit într-o casă bătrânească înconjurată de grădini pe care mina marilor gospodari care au fost părinții mei au știut să o facă atât de frumoasă cum am întâlnit rareori de atunci încolo“¹. În continuare în alte evocări despre ținuturile natale pictorul își exprima admirația pentru dealurile stăpinite de un bătrîn codru deasupra căruia „străjuiește singuratic lueafărul și se auzea sunînd buciul aievea ca-n poeziile lui Eminescu. *Acolo s-au înfiripat amintirile copilăriei care trăiesc viu și puternic pînă azi*“².

Vădește din școală aptitudini deosebite pentru desen, înclinații pentru artă și literatură. Merită menționată perioada 1897—1904, perioadă în care urmează cursurile Liceului internat din Iași. Aici începe să se contureze personalitatea artistului. Din amintirile sale găsim evocată figura marelui profesor Garabet Ibrăileanu. Iată cum este înfățișat dascălul de elevul său :

„Ochii lui cărbuni aprinși, sînt căutători de stele
Nu-i pedant om de bucoavne, nici chibiț de cafenele
Pe catedră nu se urcă, pe o bancă se așează
Graiul lui domol te fură, și-l asculți de vrei nu vrei
De aici de colo pretutindeni, din trecut o clipă-n vie
Dintr-un chip el poate scoate o icoană străvezie

...
Ora e o poezie...

Nu e buche, catalog și nici note așa tot unul
E așa puțin și tot — ăsta e IBRĂILEANU“

Desigur că versurile sînt rudimentare, dar după cum spune singur Troteanu „formă clasică nu-mi cereți că eu nu sînt literat“, noi le-am reprodus pentru conținutul lor avînd în vedere marea personalitate a profesorului Ibrăileanu alături de copilul Troteanu pe atunci. Elev, copil deci, el înfierează lipsa de răspundere a cadrelor didactice pentru educarea tinerei generații. El numește Liceul internat din Iași „stat în stat“.

La numai doi ani după terminarea studiilor de artă va fi laureat la Salonul oficial (premiul II), iar în anul 1912 primește premiul I pentru compoziția „Bătrîna Moldovă“. Sensibil și receptiv la toate evenimentele zilei din acea perioadă, pleacă pe front cu o echipă de artiști plastici, care mobilizați pe lingă Marele cartier general erau chemați să înfățișeze în opera lor de sculptură și pictură clipe de restriște ca și sforțările prin care nădăjduiau să se înfăptuiască idealul nostru.

Desigur în baza cercetărilor ulterioare ne-am convins și sîntem îndreptățiți să explorăm, să continuăm investigațiile asupra operei pictabile. Naturi statice cu flori de cîmp, carte, căni sau cozonac sînt adevărate revelații. „Vatra“, „Interior țărănesc“ împodobite cu tradiționalele lăicere și ștergare, frumos ornamentate cu motive populare sînt

dovezile că Troteanu era un iubitor de artă populară, păstrător de tradițiile poporului nostru.

„Natură statică cu lalele“, „Pinzăresele“, „Vatra“ (mai multe variante pe aceeași temă) dovedesc o mină și un ochi format, instrumente de mare precizie, șlefuite de ani de exercițiu. Acest lucru îndreptățește să credem că lucrările sînt executate în perioada de maturitate artistică. Admirabil este ceea ce ne parvine, continuînd cercetările cu mijloacele noastre, care ne face să observăm atîtea lucruri numai în cîteva zeci de lucrări. „Este miracolul artei și înfăptuirile unui creat de ale cărui daruri sînt o putem spune cu toată certitudinea — deosebite“.

Dacă tăcerea a învăluit aceste opere și dacă o forță cerea dezvăluirea acestei tăceri pînă la ruperea ei definitivă e că dedesubtul prafului și a patinei de vreme se întrezărea poezia picturii lui Petru Remus Troteanu.

„Credincios culorilor așternute fie cu gustul academicianului ce lucra impus de împrejurări, fie cu meșteșugul pictorului pornit dinlăuntrul sufletului său“, omul frămîntat mereu de gînduri cu privirea scrutînd undeva departe și calda-i mișcare (uneori tristă) pe pînzele, cartoanele care-i formau deseori suporturi doar improvizate, calmitatea cu care se apleca peste șevalet, denunța credința lui picturii fără să fie împins de vreun succes anume. Desigur că multe aprecieri făcute pictorului sînt de suprafață și poate am fost conduși la reflectarea acestor impresii de suprafață. Astăzi îndrăznim să spunem că este vorba de o depășire a superficialului și adîncirea chiar a unor trăsături esențiale cînd e vorba de „Peisaj de pădure“, „Interior țărănesc“, „Tîrgul cu flori“, „Pinzărese“ sau unele lucrări ce au ca temă bilciurile.

Am fi tentați să spunem că nu sesizăm tendința spre echilibru coloristic, că Troteanu nu și-ar fi făcut un țel din activitatea artistică, acestea din cauza unor minusuri în cunoștințele despre Troteanu, așa cum spuneam referințele scrise sînt foarte puține, iar operele din păcate mai puține în muzee decît la rude și prieteni (accesul la ele fiind mai greu). Unele aduceri aminte scrise sau nescrise nu reușesc să ne convingă uneori. Iată ce spune în 1945 în revista „Vremea“ într-o cronică făcută de Ion Frunzetti cu ocazia unei expoziții în sala Dalles : „Domnul Troteanu care expune în sala Dalles-ului este un pictor cult ceea ce se vede în pînzele sale... ni se pare foarte sensibil la exercițiile pur senzoriale ale vremii...“

Cît e de sensibil putem deduce lesne din amîntirile sale, din interviurile acordate în timp ce funcționa ca profesor la Academia de Arte Frumoase din Iași. „Graba de a parveni repede fără muncă, risc și aptitudini a creat în timpurile noastre o imensă mulțime de diletanți...“ sau „cu mai multe riscuri și greutateți am luptat ani de zile, am adunat chinurile frămîntărilor și imenselor probleme pe care arta le desfășoară înaintea ochilor oricărui artist“.

Sau în alt context plîngîndu-se de neșansa de a pleca la studii în străinătate neavînd posibilități materiale spunea : „Pe atunci banii erau ca și oamenii...“

Parcurgînd șirul impresionant al picturilor lăsate de Troteanu sîntem totuși tentați să scoatem în evidență cîteva reușite ale sale, cu toate că multă vreme ceva va rămîne de neînțeles. Sobrietatea culorilor, uneori stă obstacol în fața privitorului și dincolo de brunurile întunecate nu vezi nimic deci „suportul deznădăjduit, nemîngiat de căldura pigmentilor de culoare ce par uneori fără vlagă“. Unele lucrări sînt sigure; multe lucrări s-au deteriorat prin alterarea culorilor, iar altele și-au pierdut valoarea datorită condițiilor neprielnice în care au fost păstrate.

Ca la mulți pictori elementul primordial al tuturor peisajelor rămîne cerul, de multe ori verde, sau ocru, alteori gri rece, albastru întunecat, pătura de multe ori redată la general sau portretul în care nu reușește să mascheze lipsa de căutări impunînd chipului forme dure. Troteanu însă ne-a lăsat portrete în special de copii în care reușește să interiorizeze sensibilitatea și naivitatea copilului. Aici totul e lumină, curat și sincer. Trecînd la bilciurile și tîrgurile cu flori, pieteles din București, tonalitatea se schimbă, brunurile închise așezate în pastă groasă, alocuri iluminată doar de cîte o pată de ocru. În fața „Vetrei“ ni se dezvăluie încîntătoarea armonie de culori lin desfășurată în jurul vetrei dintr-o locuință țărănească. Aici îl putem apropia pe bună dreptate de „Bucătăria călugărească“ a lui Ștefan Luchian sau chiar de Tonitza. Se cere puțin a forța nota comparativă, în sensul că pictura lui Troteanu își pierde din factura energetică pe undeva, poate prin faptul că pictorul totuși a beneficiat de mai puține analize psihologice a fizionomiei morale și spirituale ale omului.

Dacă uneori se urcă pînă la Tonitza „Fata în galben“ privită alături de „Nina în verde“ observăm că galbenul lui Troteanu are aceeași strălucire, aceeași vibrație luminoasă de o rară intensitate. Este adevărat că la Troteanu uneori culorile ne par dramatice în special în autoportrete sau în compoziții ce tratează Balciul. Poate uneori i-a lipsit atributul caracteristic marilor pictori „lumina să apară din culoare“ se pare uneori că nici n-a căutat lumina. La „Țărnușul mării“ cu albastru, griurile reci creiază impresia că autorul n-a căutat calea spre acces, spre lumină. Această inegalitate dată în vileag de interioarele țărănești, de naturile statice, deschide calea spre lumină, ne apare un Troteanu cu universul său plastic, „afirmat fără ostentație“ dar totuși convingător. Studiile, desenele în cărbune rămase în păstrare la familia Gheorghe Ștefănescu din București (Sanda Ștefănescu nepoata pictorului) dovedesc că opera în finalizarea ei a parcurs același drum de căutări și zbucium, „acel mod firesc în care se poate naște arta“. Am spune că la Troteanu se cere mai multă răbdare „arta începe să-și dezvăluie sensurile dincolo de sugestiile unor simpli oameni“ care au trecut cu nepăsare peste sutele de lucrări care se cereau șterse de praf și privite la lumina adevărată. O viață de om, o viață de cadru universitar, o viață de artist, cu darurile și tarele ei conturează concret personalitatea artistului care și-a făcut pe deplin datoria. Alături de prestigioase nume ca Oscar Han, Ion Jalea, Ignat Bendarik, Petre Bulgăraș îl găsim fondator al noii societăți denumită „Asociația artistică“.

Alături de Aurel Băieșu, Adam Bălțatu, etc. Troteanu duce o muncă susținută pentru gruparea sau mai bine zis regrouparea pictorilor și sculptorilor între anii 1921—1924. La 25 mai 1921 înființează „Asociația Salonul de toamnă” împreună cu Ionescu Doru, Paul Molda fără să-l omitem pe inimosul George Chirovici.

Dar înafara celor spuse Troteanu a lăsat opera, numeroasele opere de artă care sînt cele mai înalte mărturii și aici cităm pe Auguste Rodin „Operele cele mai înalte mărturii ale sincerității și inteligenței omenești spun tot ce se poate spune despre om și despre lume apoi ele te fac să înțelegi că există altceva care nu se poate cunoaște”.

Deci nu ne rămîne decît să urmărim și să cunoaștem opera pentru că lucrările sigur ne vor povesti fără grai tot și totul despre acela care a fost profesorul Troteanu și acela ce a rămas pictorul Troteanu. Oricum înfruntînd necunoașterea așa cum spunea Tiberiu Crudu „pentru moldoveni Petru Troteanu e un mare cîștig, pentru botoșăneni e o reală mîndrie”.

PETRU-REMUS TROTEANU
(1885—1957)

Le peintre Troteanu naquit le 16 mai 1885 à Stîncești, commune près de Botoșani. Il fréquente les cours de la Faculté de filologie et „l'Académie de Belles Artes”. Il se dédie à la carrière de peintre.

En 1911 il recevra le prix. Il pour composition au salon officiel, et en 1912 le prix. I pour la composition „La Vieille Moldave” puis on le rencontre chaque année aux expositions en groupe ou personnelles en capitale (à Bucarest) et en d'autres centres culturels du pays. Entre les années 1917—1919 il participe à la guerre et réalise la composition „Les luttes de Mărășești” distinguée avec le prix de la „Mission française”. Il fait des voyages d'études à Paris et en Italie entre les années 1919—1920 et en 1926.

Entre les années 1931—1949, Troteanu est professeur titulaire à l'Académie des Belles Artes à Jassy, Iorsque cette institution vit les années pleines de gloire par la présence de quelques professeurs comme : Gh. Popovici, O. Băncilă, St. Dumitrescu, N. N. Tonitza.

Petru Remus Troteanu réussit lui aussi de s'imposer comme une personnalité marquante.

